

Z

Zacarés és grafia dolenta per Sacarés o Çacarés, i certament no ve de Zacarias (cf. Sacrest). Zagalla, V. atzagaia Zam-zam, V. ziga-zaga Zanuy és grafia dolenta per Sanuy o Çanuy, cognom que ve del poble d'Açanui (no és Azanuy), poble ribagorçà de llengua catalana, parlar de transició cap a l'aragonès, que fou Çanuy en la seva forma antiga i originària (E. T. C. II, 52-54) Zaragatona, V. saragatona Zaitoni (mal llegit zaiteni), V. atzeituni Zas!, V. ziga-zaga

ZEBRA, a l'animal africà 'Equus zebra' li fou aplicada aquesta denominació, per part dels portuguesos descobridors del Cap de Bona Esperança, prenent la de l'ase salvatge, 'Equus onager', que existia amb aquest nom a la Península Ibèrica: cat. ant. *atzebra*, cast. ant. *(e)zebro*, *enzebro*, *(en)zebra*, port. ant. *ezebro*, *-evro*, *-evra*; mot d'origen incert, transmès en gran part pel mossàrab, pots ser del ll. vg. *ECIFĒRUS, ll. cl. EQUIFĒRUS 'cavall salvatge', compost de EQUUS 'cavall' i FĒRUS 'fer, silvestre'. □ 1.^a doc.: *cibres*, c. 1270, Cerverí; *atzebres* 'onagres', 1460, JRoig; com a nom de la zebra, 1905, Bulbena.

«Les filles d'Eva / --- / serp tortuosa / són, e rabosa, / --- /, e ulls de poll / al peu del foll: / corrents *atzebres*, / lúdries, vebres, / hon bo ni bell, / sinó la pell, / als no s'i troba / ---», *Spill*, 7775; amb al·lusió obscena: «La festa... de rams - cascuna celebra, / --- durant lo sermó, / per ser al 'asperges', més corre qu'enzebra, / y allí diu: —Senyor, puis tu m'has remuda / --- / sens tu só perduda / ---», *Procés de les Olives*, v. 2038.

En català i occità antics, hi havia hagut una variant amb *i*: *sibra* 'onagre' en *Flamenca*, v. 4292; i en Cerverí, *sibres* que devia ser masculí, car la rima i el context ens asseguren que era amb *i* i *-e*, amb cas recte en *-s*, cas que només prenia *-s* en els masculins: «Segons que ditz, e no ment, aquest llibres / --- / femnas vils an natura de vibres / --- / Que s'era d'u París e Gans e Ybres / no-s poria contra lor geyn armar; / --- / e faran-vos creyre que surs és *cibres*; / --- / e s'om no és layre, trixair ' e ybres / --- / no-ls pot plaser ---»

(71/99, 10) 'us faran creure que un suro és un ase veloç', 'us faran admetre la creença de grans impossibles, ni us podreu guardar d'elles etc.' (V. la meva edició, per al text correcte, que ha calgut rectificar però està assegurat per les rimes).

En el domini castellà és on el mot apareix més copiosament, d'acord amb el fet que allí és on l'animal fou més abundant: els NLL com *Encebros*, *Encebrico*, *Cebreros* abunden a les províncies d'Albacete, Burgos, Lleó, Àvila etc., així com a Portugal i Galícia. La primera dada és de *zebra* en un doc. de 1207 de la Catedral de Toledo, i una *laguna Ezebrera* ja en un doc. lleonès de 1091; es nota la freqüència en furs del Sud de Lleó i Castella la Nova, S. XIII; després, molt sovint i pertot. A Portugal i Galícia, on l'animal sembla haver estat menys abundós, també, però, el nom es troba des d'antic: *ezebros* en la *Gral. Estoria* en gallec de princ. S. XIV, i en docs. portuguesos *zebra* ja el 1166, *zevro* i *zebra* el 1179, *mons zebreiro*; a. 995.

Després dels treballs tan nodrits de MzPi. (RRQ xxix, 1938, 74-78), Am. Castro (RFE xv, 173-9), Joaquim de Silveira (*RevPortFilol.* II, 220-47), KBaldinger (*ZRPb.* LXXI, 414-18), i l'art. CEBRA del DCEC/DECH, és inútil tornar a detallar les dades luso-castellanes i exposar la qüestió etimològica: hi remetem per als detalls.

Encara que no ha estat enterament refutada la teoria de Menéndez Pidal que el mot provinguí del grecollatí ZĒPHĒRUS, per la llegenda que l'onagre naixia de la fecundació de les egípcies per aquest vent diví; ni la conjectura pre-romana a base d'un epítet *isibraia* de les inscripcions sorotàptiques; l'etimologia *ECIFĒRUS, que no es presta a les objeccions que s'ha fet a les altres, està ben fundada, fou acceptada després pel mateix MzPi., per mi mateix i generalment. En efecte el compost EQUIFĒRUS 'cavall salvatge' consta usat per Plini i altres antics, i la variant vulgar ECUS per EQUUS és un fet d'acord amb el canvi normal de QUU en CU, en llatí vulgar.

És probable que en cat. fos un mot provinent del mossàrab; i també, almenys en part, en castellà i port-